

Op naar een Weconomy

Waarbij 'small is beautiful' een hoofdrol speelt

Het gebeurt al:

In vrijwel iedere gemeente in Nederland is of wordt wel een lokaal burgerinitiatief opgestart. Met decentralisatie van de energievoorziening als doel en de coöperatieve rechtsvorm als middel. Het begon met Texel Energie en de NHEC (De Noord Hollandse Energie Coöperatie). Vandaag de dag tellen we een kleine 120 lokale initiatieven en er komen er dagelijks bij. In dit stuk gaan we dieper in op het waarom, wat en hoe van de lokale duurzame energie coöperatie (LDEC).

Waarom wil men massaal met energie aan de slag?

De vrije energiemarkt faalt, er is schaarste op komst:

Langzaam dringt het besef bij de mensen door dat de grote energiebedrijven en de overheid niet voor een betaalbare en duurzame energietoekomst zullen zorgen. De afgelopen 12 jaar (bron CBS) is onze energierekening met gemiddeld 8% per jaar gestegen en dus meer dan verdubbeld. Daarbij is de verwachting voor de toekomst niet echt anders. Medio februari 2012 tipt de olieprijs een record aan, een liter benzine aan de pomp kost meer dan € 1,80. Dat belooft wat voor de stroom en gasprijzen die jaarlijks op 1 juli weer voor een half jaar worden vastgesteld.

Ook dringt steeds meer het besef bij de mensen door dat Nederland het slechtste jongentje in de Europese klas is. Nog maar 4% van de in Nederland gebruikte energie komt uit duurzame bron. Dat in schril contrast tot onze Oosterburen. Zodra je over de Duitse grens heen komt zie het al. Overal zonnepanelen, windmolens en andere vormen van hernieuwbare energie. Maar liefst 22% van de door hun gebruikte energie is duurzaam met als gevolg dat ook nog eens een paar honderdduizend mensen er een goede boterham aan verdienen.

En ook kun je stellen dat steeds meer mensen in de gaten krijgen dat onze eigen energiebedrijven verkocht zijn aan het buitenland en dat daar hele dure managers en directeuren strijden om de macht over de fossiele oliebron. Als meneer Poetin in Rusland het te koud krijgt, draait hij zachtjes de gaskraan dicht zoals gebeurde in de strenge winter weken begin februari 2011 et voila, de stijgende energieprijzen maken pijnlijk duidelijk hoe afhankelijk we zijn geworden.

En dat terwijl de zon, de wind, de aarde, water, mest, snoeiafval en ja zelfs onze poep vrijwel onuitputtelijke bronnen van schone energie leveren en de technieken om ze 'te oogsten' nu al zover zijn dat het winnen ervan rendabel wordt. Met een beetje extra innovatie, een boel extra politieke wil en volume wordt voor steeds meer technieken zogenaamde 'grid parity' bereikt. Dit is het moment dat groene stroom net zo duur is (zonder subsidies) als grijze stroom en voor energie uit zonnepanelen geïnstalleerd achter de eigen meter is het nu al zover.

Het wordt bij een steeds grotere groep mensen duidelijk dat we dus wat te verliezen hebben met elkaar, namelijk een betaalbare, onafhankelijke en duurzame energietoekomst en daarom komt men in beweging. In de psychologie is vastgesteld dat het potentieel leiden van verlies emotioneel 2,5x zwaarder weegt dan het potentieel verkrijgen van winst (Daniel Kahneman). Verliesaversie noemt men dit. Kahneman liet ook door onderzoek zien dat mensen het liefste kiezen voor de Status Quo wat uitgelegd kan worden als dat men het liefste wil behouden dat wat men heeft.

Nu betaalbare, eigen en duurzame energie schaars aan het worden is en de techniek het toestaat dat we zelf energie kunnen gaan oogsten nemen steeds meer mensen het heft in eigen hand en gaan lokaal aan de slag en niet alleen met energie als thema. Voedsel, zorg en communicatie (glasvezel) zijn ook voorbeelden van thema's die lokaal opgepakt worden omdat ook die schaars aan het worden zijn en omdat de mogelijkheden (technisch, financieel en groeiende wil) om het lokaal op te pakken groeien. Enerzijds activeert de dreigende schaarste het verliesaversie gevoel en het vooruitzicht om het lokaal te kunnen organiseren de Status Quo wens.

We willen niet met minder (verliesaversie) maar nu de markt het niet voor ons op lost, doen we het zelf, voor behoud van wat we hebben (Status Quo).

Schaarste is de eerste en krachtigste van 6 oorzaken die Prof. Robert Cialdini aanwijst als redenen voor mensen om hun gedrag te veranderen. Cialdini is hoogleraar marketing en gedragsbeïnvloeding. Hij schreef meerdere boeken.

Waarom wil men dan lokaal EN coöperatief aan de slag?

Laten we daarvoor eens kijken naar de 3 voorwaarden die de Rabobank hanteert voor het laten welslagen van een coöperatieve samenwerking.

- 1: Het weloverwogen eigenbelang van iedere deelnemer moet zijn ingevuld.
- 2: De coöperanten (de partners) moeten elkaar vertrouwen
- 3: De samenwerking moet iets opleveren wat ieder alleen niet voor elkaar krijgt.

Voor vrijwel alle partijen geldt op dit moment heel duidelijk de derde voorwaarde als het gaat om energie (ook voor voedsel, zorg etc. overigens). Het energievraagstuk is een dermate groot en complex vraagstuk geworden dat niemand dit alleen opgelost krijgt. Dit geldt voor de particulieren, de overheid, de kennisinstellingen, de ondernemers, de wooncorporaties en andere organisaties. Niemand is alleen instaat voor nu en later betaalbare, eigen en duurzame energie te organiseren en dus gaat men op zoek naar samenwerking.

Nu vraagt samenwerken een basis van vertrouwen. Een Coöperatieve Vereniging is een samenwerking van partijen die voor nu en later een langjarige verbintenis met elkaar aangaan om het gezamenlijke belang te dienen. Zodra het groot wordt en ver weg van elkaar staat is het opbouwen van vertrouwen zeer moeilijk (of liever onmogelijk) en dus gaat men op zoek naar lokale samenwerking, naar te vertrouwen partners. Daar kent men elkaar en werkt men vaak al samen, daar moet men elkaar wel vertrouwen, anders worden ze op straat, in hun eigen gemeenschap afgerekend. De 2^e voorwaarde voor het laten welslagen van een coöperatieve samenwerking, de coöperanten moeten elkaar

vertrouwen.

Ook de verliesaversie speelt hier weer een belangrijke rol. Het verdelen van verlies is veel makkelijker dan het verdelen van winst. Ik durf dus ook de stelling aan dat men graag de samenwerking opzoekt om 'verlies te verdelen'. Beter met zijn allen pijn (gedeelde smart is halve smart) dan alleen. En dat is dan misschien ook wel het antwoord op de eerste voorwaarde die de Rabobank noemt, What's in it for me?

Ook de Human Nature naar Prof. Mark van Vught laat zien waarom men lokaal en coöperatief aan de slag gaat en waarom dit ook erg kansrijk is, als men maar de wijze lessen uit deze kennis haalt.

Prof. Mark van Vught, verbonden aan de VU, noemt in zijn werk 5 eigenschappen in de menselijke natuur (Human Nature) die geleid hebben tot de huidige crises. Tegelijk noemt hij deze 5 eigenschappen ook als kans. (schema).

Reden van ecologische schade	Gedragsskenmerken van de mens	Duurzaamheidsprobleem	Kansen	Mogelijke interventie
Eigenbelang	Mensen prioriteren eigenbelang versus gemeenschappelijk belang	Uitputting van resources	Mensen werken samen met verwanten en in onderlinge sociale netwerken	Gebruik maken van "familie-labels". Willen identificeren aan de common in de groep. Duurzaamheid plaatsen in sociale netwerken.
Toekomst ondergeschikt	Mensen leven vanuit het nu en niet in de toekomst	Overbevolking, uitputting resources	In stabiele en veilige omgevingen zijn mensen eerder in staat lange termijn effecten te waarderen	Vanaf jeugd de perceptie veranderen en gebruik maken van "familie-labels".
Status en reputatie	Mensen waarderen status	Overconsumptie	Mensen waarderen hun status en dat bepaald hun gedrag.	Duurzaamheid een status geven waar mensen zich aan willen identificeren.
Gelijkkluidendheid	Mensen kopiëren wat anderen doen	Onduurzaam gedrag	Als veel mensen zich duurzaam gedragen wordt dat gekopieerd door de rest.	Informatie geven over de voordelen van duurzaam gedrag. Absolute gegevens beter dan relatieve.
Oerbehoefden	Mensen spiegelen zich aan voorouderlijke gedragingen	Alle bovengenoemde	Mensen reageren op problemen en houden van de natuur.	Zichtbaar/visueel maken van de (milieu)problematiek.

Samengevat leg ik het als volgt uit:

Het eigen belang van het individu gaat voor het collectieve belang behalve als het eigen belang binnen de eigen 'familie' geplaatst wordt, dan is het familiebelang tevens het eigen belang geworden.

Het individu stelt de korte termijn voor op de lange termijn maar binnen je 'familie' doe je wel aan lange termijn planning. Ook de kinderen moeten immers nog een leefomgeving hebben.

We streven allemaal naar een bepaalde vorm van Status en het hebben van een goede Reputatie. Goed voor je 'familie' en omgeving zorgen wordt steeds meer ervaren als goed voor je Status en Reputatie binnen je eigen sociale netwerk.

We zijn volgers, sommigen vergelijken ons ook wel met kuddedieren. Een goed voorbeeld doet volgen, zien eten doet eten en een gespiegelde houding wordt herkend als eigen. Hoe meer mensen mee gaan doen des te meer mensen sluiten aan. Het is straks 'not done' geworden om niet mee te doen.

Het zit in onze genen om te verzamelen (oerbehoefden). Zodra onze eerste levensbehoefden schaars dreigen te gaan we weer verzamelen. Nu betaalbare, eigen en duurzame energie schaars aan het worden is, zie je dat steeds meer mensen lokaal energie gaan verzamelen.

We vertalen dit naar de huidige context:

De I-economy:

Mensen stellen het eigen belang boven het collectieve belang, de korte termijn gaat voor de lange termijn, de mens streeft naar Status en Reputatie ongeacht de effecten die dit heeft op zijn omgeving (mens en natuur) en dat wordt breed gevolgd en onze oerbehoefden (verzamelen) wakkeren dit nog aan.

We zijn voorbij de 'familie labels' gegaan. Alles is groot geworden waardoor het eigen belang van het individu is gaan prevaleren boven dat van het collectief. Men voelt zich niet verbonden met het collectief. Winst op korte termijn (bonus aan het einde van het jaar) is belangrijker dan het duurzaamheidsvraagstuk (continuïteit) en omdat 'iedereen' het doet, doet ook iedereen mee, het is namelijk goed voor je Status en Reputatie en we weten hoe dat moet, verzamelen. Als je niet meedoet (meedeed) ben je een loser!

De boodschap die in het verhaal van Mark van Vugt zit, raakt ook Schumachers 'small is beautiful'. Maak het klein, plaats duurzaamheid binnen familie-labels in bestaande sociale netwerken, dat is goed voor je reputatie en dat zullen steeds meer mensen ontdekken. Als je de Human Nature van Mark van Vugt naast de verliesaversie en de Status Quo van Kahneman en de voorwaarden tot laten welslagen van een coöperatieve samenwerking zet dan begrijpen we misschien waarom dat men lokaal en coöperatief aan de slag gaat en waarom dat nog kansrijk is ook.

Wat moet dat dan opleveren die lokale coöperatieve samenwerking voor iedere partij die er in stapt. What's in it for me, wat is het weloverwogen eigenbelang van iedereen die mee doet?

Laten we eens naar de betrokken partijen lokaal kijken. Waarom zouden die mee willen doen? We onderscheiden 6 dimensies zoals:

1. de lokale overheid
2. de kennisinstellingen
3. de ondernemers
4. de maatschappelijke organisaties
5. de verenigingen
6. de particulieren

ad. 1

De lokale overheid wordt op dit moment met de ene na de andere bezuiniging geconfronteerd. Alleen zijn ze niet in staat om de klimaatneutraal ambities zoals die vastgelegd zijn op Europees en nationaal niveau te realiseren. Vastgelegde ambities uit het verleden verdwijnen achter elkaar in bureaulades en dat geldt niet alleen voor de klimaatneutraal ambities, de uitdagingen rondom vergrijzing, bijstand, lokale werkgelegenheid, voedsel of biodiversiteit zijn te groot geworden voor de meeste lokale overheden. Ze hebben samenwerking met de omgeving nodig.

Een lokale coöperatie kan voor de gemeente op vele onderdelen een partner worden waarin de O van omgeving of zo je wilt de O van Onderop of de O van Ons zich organiseert en meewerkt de gezamenlijke ambities te realiseren.

Ad. 2

Vele kennisinstellingen worstelen op dit moment met een curriculum dat niet geheel is afgestemd op de huidige tijd. De veranderingen gaan zo snel dat het kunst- en vliegwerk is om bij te blijven en de aankomende bezuinigingen doen ook geen goed hiervoor. Een lokale coöperatie kan voor de kennisinstellingen een verbinding zijn met die veranderende werkelijkheid. Waar ze vroeger alleen met de 2 O's van Overheid en Ondernemers samenwerkten, wordt ineens de coöperatieve vereniging een samenwerkingspartner waarin de O van Overig/Ons is vertegenwoordigd. Die helpt niet alleen graag met het verlagen van de energienota van de school maar ook met het overdragen van kennis, het betrekken van de medewerkers en de leerlingen.

Ad. 3

De meeste ondernemers worstelen op dit moment met het winstgevend houden van hun onderneming en zijn bezig met overleven. Ze zitten daarbij ook nog eens in een markt die steeds transparanter en groter wordt waarbij ze het meestal op prijs niet kunnen winnen. Een lokale coöperatieve vereniging is opgezet voor en door de lokale gemeenschap, die begrijpen dat continuïteit van lokale werkgelegenheid bijdraagt aan de vitaliteit van de lokale gemeenschap. De coöperatieve vereniging zal veel projecten initiëren om de energierekening van haar leden betaalbaar, eigen en duurzaam te krijgen en daarmee veel lokale werkgelegenheid organiseren.

Ad. 4

Onder de maatschappelijke organisaties vallen bijvoorbeeld de zorginstellingen of de lokale woonstichting (corporatie). Vaak is 25 tot 30% van de lokale woningvoorraad in handen van de corporatie. Hun huurders vallen onder een zeer kwetsbare groep lagere inkomens voor wie de enorme prijsstijgingen van de woonlasten grote gevolgen heeft. Een lokale EC is ook voor de huurders en de lokale wooncorporatie een partner bij het betaalbaar, eigen en duurzaam krijgen van de energienota van de huurders. Geen woonstichting krijgt het alleen voor elkaar, ze zijn met handen en regels gebonden.

Ad. 5.

Nu woonlasten stijgen ziet het verenigingsleven het aantal leden dalen en het aantal wanbetalers toenemen. Afgelopen januari stegen de energiekosten per gezin met gemiddeld € 150,- per jaar en vanaf 1 juli 2012 wordt weer een stijging verwacht van € 160,- per jaar. In een tijd dat enerzijds de inkomens onder druk staan en de kosten voor levensonderhoud stijgen wordt al snel bezuinigd op lidmaatschappen van verenigingen. Een lokale coöperatieve vereniging is dus ook voor de lokale verenigingen een zeer interessant platform om enerzijds de eigen energiekosten van de vereniging mee te helpen verlagen en anderzijds de woonlasten van de leden.

Ad. 6

De particulier of beter het individu is als privé persoon nauwelijks georganiseerd rondom de uitdagingen waarvoor we staan. Bestaande verenigingen of milieuorganisaties gaan het duurzaamheidsvraagstuk niet opgelost krijgen. Een lokale coöperatieve vereniging geeft het individu weer het gevoel ook een rol van betekenis te kunnen spelen en dat wordt dan ook door steeds meer mensen opgepakt. Overal in Nederland zie je dat lokaal ontzettend veel expertise aanwezig is en dat de mensen met deze expertise zich ook gaan inzetten. De enige manier om een energienota naar beneden te krijgen is zelf te gaan produceren. Vrijwel geen enkele particulier is in staat om volledig en betaalbaar energieneutraal te worden. Een lokale Coöperatieve Vereniging biedt daarbij soelaas. Het is dichtbij, de mensen zijn bekend en men kan zelf ook een zichtbaar steentje bijdragen.

Wat een lokale coöperatieve samenwerking kan opleveren is dus veelzeggend. Continuïteit, werkgelegenheid, betaalbaarheid, onafhankelijkheid, eigen en dus duurzaamheid. Dit is niet groen, dit is niet geitenwollen sok, dit is niet zuur, dit is niet duur. Lokaal Coöperatief samenwerken is duurzaam en dat is letterlijk langdurig houdbaar.

De motivatie om samen te werken komt voort uit de verliesaversie en Status Quo wens. Men komt in beweging als men begrijpt dat we iets dreigen te verliezen en als ze zien dat samenwerken een mogelijkheid is om de Status Quo te handhaven.

Maar hoe doe je dat dan? Lokaal coöperatief samenwerken. In een mondiaal georiënteerde economie, in een op de vrije markt gerichte samenleving, in een land waar bijna alles gecentraliseerd is, in een land dat lid is van de Europese Unie en waar vele Europese afspraken gelden die voorbij gaan aan het lokale, hoe organiseer je dat?

Eigenlijk is het antwoord eenvoudig. Lokaal en in verbinding met je burens en de andere initiatieven in Nederland. De Coöperatieve Vereniging als rechtsvorm leent zich bij uitstek om klein te blijven en toch groots te kunnen acteren. Nationaal denken en lokaal handelen zijn prima te combineren in de coöperatieve vereniging. Door de lokale coöperatieve verenigingen wordt namelijk een dochter coöperatie opgericht.

Binnen deze in beginsel landelijke dochtercoöperatie worden die zaken georganiseerd waarvoor men lokaal te klein is zoals de eigen energieleveringsvergunning, de mogelijkheid gebruikt te maken van financiering uit nutsfondsen (opgebracht uit verkoop van de oude nutsbedrijven), de aanleg van gezamenlijke productiemiddelen op zee of in de polder (windparken, biomassacentrales, geothermie-installaties), het afsluiten van mantelovereenkomsten teneinde de noodzakelijke volumes te realiseren om lokaal mee te kunnen doen en nog veel meer. Alles dienstbaar aan het decentralisatie proces.

Medio 2012 wordt door de Stichting Energietransitie Nederland een eerste dochter coöperatie opgericht onder de naam V.E.C. Verenigde Energie Coöperaties. Met een kwinkslag naar de V.O.C. spreken ze daar nu van de omgekeerde mentaliteit. De V.E.C. mentaliteit gaat erom samen te werken aan betaalbare en duurzame energie, van, voor en door de leden. Dus in plaats van slaaf te worden van de grote energiereuzen gaan de leden van V.E.C. juist voor onafhankelijkheid. Ze voorspellen daarbij dan ook dat met de groei van de V.E.C. deze opgesplitst gaat worden in provinciale en misschien wel regionale samenwerkingsverbanden.

Wat is de grens van een Lokale Coöperatieve Vereniging?

De grens van de lokale coöperatieve vereniging wordt bepaald door de grenzen van het sociale netwerk, van het familie label. Gaat men daaraan voorbij dan ontstaat weer hetzelfde als waar we vandaan komen. Alles wat groter wordt dan het lokale sociale netwerk is of vatbaar voor corruptie en/of ver-institutionaliseert. Het eigen belang wordt dan direct voorop gesteld en de samenwerkende partners zijn niet meer te vertrouwen waardoor direct afbreuk gedaan wordt aan de voorwaarden voor het laten welslagen van een coöperatieve samenwerking.

Kijk naar de bestaande coöperatieve organisaties in Nederland. Begonnen als kleine lokale initiatieven opgericht vanuit een verliesaversie gevoel, zijn ze in de opkomende economische bloei mee moeten gaan in de groot, groter, grootst gedachte teneinde de slag om de grote winst te kunnen overleven. De oorspronkelijke bedoeling, coöperatief samenwerken in dienst van de leden is door de groei van het kapitaal in de dode hand (onzichtbare hand = vermogen dat niet meer toewijsbaar is aan individuele leden maar een resultante is van de samenwerking) tot een instituut geworden. De leden van vroeger zijn de klanten van vandaag, slechts op lokaal niveau mogen ze nog een beetje meepraten.

De grens van een lokale coöperatieve vereniging kan gelijk zijn aan de bestaande gemeente grenzen maar in veel gevallen is dat zeker niet zo. Hoe groter de stad of het dorp, of hoe meer dorpskernen tot de gemeente behoren des te verdeelder is het sociale netwerk. Het kan dus goed zijn dat men zich op wijk niveau gaat organiseren. Respecteer deze grenzen. Alles wat daarbuiten gaat, zal vanzelf mislukken.

Hoe ziet de business-case van een lokale coöperatieve vereniging eruit?

Net als bij iedere vereniging. Lidmaatschapsgelden, opbrengsten uit verkoop en collectief behaalde voordelen vormen de inkomsten. Alleen niet om daarvoor voor enkelen een betaalde baan te creëren maar voor de lokale gemeenschap om mensen en middelen te verzamelen die ingezet kunnen worden om betaalbare, eigen en duurzame energie voor en met de leden te organiseren. Nu de continuïteit (Status Quo) van ons 'luke' leven op het spel staat is een coöperatieve vereniging een vorm van tussenorganisatie. Een lokaal verbindend platform voor alle partijen om duurzaamheid georganiseerd te krijgen. Een noodzakelijke voorwaarde om de komende jaren de uitdagingen waarvoor we staan ook aan te kunnen gaan (verliesaversie).

De samenwerking en de kracht van het collectief zorgen voor het verkrijgen van de politieke wil, de economische haalbaarheid en het opbrengen van de noodzakelijke investeringen. De business-case is er al lang. Herman Scheer, de grondlegger van het 'duurzame energiesucces' in Duitsland gaf het voorbeeld. Hij zei altijd, duurzame energie is geen economisch vraagstuk, het gaat om de wil, politieke wil om dit te organiseren. Duitsland heeft het opgepakt. Bijna 22% van hun energiehuishouding wordt duurzaam georganiseerd. Honderdduizenden mensen verdienen een dagelijkse goede boterham ermee.

Met wie organiseer je dat dan, zo'n coöperatieve samenwerking lokaal?

De grens van de coöperatieve vereniging is de grens van het lokale sociale netwerk. Daarbinnen is het ook goed om op zoek te gaan naar de verschillende netwerken hier weer binnen. Zo zou het goed kunnen dat je binnen de coöperatieve vereniging een aparte ledencategorie voor de huurders krijgt, een voor de woningeigenaren en een categorie organisaties (inclusief ondernemers). Maak alles zo klein mogelijk, zorg dat alle 'families' lokaal vertegenwoordigd zijn, gehoord worden en mee kunnen doen en zorg ervoor dat alle stakeholders (zie de 6 dimensies hiervoor) betrokken zijn. We hebben elkaar nodig bij het realiseren van een Weconomy, de I-economy heeft laten zien dat die niet werkt.

Weconomy is een samentrekking van We – Eco – Economy.

Samenvatting:

De Do's en Dont's bij het opzetten van een lokale energie coöperatie:

- houdt het klein, de grens van de lokale coöperatie (of lokale afdeling) is de grens van het lokale sociale netwerk.
- zorg dat iedereen direct het eigenbelang herkent en het liefst op korte termijn.
- zorg voor brede samenwerking, krijg iedereen betrokken, inclusief de lokale gemeente.
- stuur op vertrouwen in plaats van wantrouwen
- geef de leden een status, laat zien dat het goed is voor de reputatie
- benadruk de brede samenwerking (gelijkluidendheid)
- zorg dat er iets te verzamelen is (begin met een tastbaar project zoals een windmolen of zonnepanelen)
- werk samen met andere coöperaties zodat je niet lokaal verplicht wordt zaken op

te pakken (zoals de eigen energielevering) waarvoor je veel te klein bent en daarmee dus te groot gaat organiseren.

- denk niet dat je veel winst kunt maken op een lokale coöperatie. Iedereen wordt er beter van, niemand rijk is een gezegde dat geldt voor goede coöperaties.
- als je lokale vraag creëert, zorg dan ook voor lokaal aanbod
- een lokale energie coöperatie is geen particulier speeltje, het is een lokaal verbindende organisatie waarbinnen partijen samenwerken om betaalbare, eigen en duurzame energie te organiseren.